

ISSN: 1300-6649

MODEM: 112483

SAYI: 2002/11-191

2.000.000 TL.

TÜRK DÜNYASI Tarih

KASIM 2002 - 191

KÜLTÜR DERGİSİ

Millî Mücadelede BANDIRMA

Prof. Dr. Metin AYIŞIĞI*

Mondros Mütarekesi'nin uygulanışından itibaren düzenli ordunun kuruluşuna kadar geçen devreyi, Kuvâ-yı Millîye dönemi olarak nitelendirmek gerekir. Çünkü bu dönemde yapılan mücadele çok zor şartlar altında oluşturulan, millî kuvvetlerle verilmiştir. Kuvâ-yı Millîye adıyla kurulmuş olan bu güçler, düzenli ordu kurulması sürecinde zaman kazanma açısından çok önemli bir görevi başarıyla yerine getirmişlerdir. Millî Mücadele ise, çöken bir imparatorluğun enkazları üzerinde, İmparatorluğun arta kalan unsurlarından çağdaş anlamda bir "Millî Devlet" kurma gayesine yönelik, yeniden doğuş hareketi olarak nitelendirilebilir. İşte Millî Mücadele'nin önemli bir kısmı gerek stratejik konumu, gerekse sosyal yapısı itibarıyla ilginç bir çatışma sahası durumunda bulunan Kuzeybatı Anadolu'nun Balıkesir sınırları içerisinde cereyan etmiştir. Nitekim Millî Mücadele liderlerinin hem iç, hem de dış cephe özelliğini taşıdığını belirttikleri bölge, İstanbul hükümeti, İtilâf devletleri ve onların desteklediği Megali İdea peşinde koşan Yunanlıların yoğun bir şekilde faaliyetlerine ve bunlara karşı koymağa çalışan Millî kuvvetlerin mücadelelerine sahne olmuştur.

Bilindiği üzere Mondros Mütarekesi sonrası ordular terhis edilmiş olduğundan, tümen ve alayların asker sayısı birkaç yüze ifade ediliyordu. Bunun yanı sıra, mevcut askerî birliklerin durumu da asker kaçakları nedeniyle daha da azalmıştı. Dolayısıyla Yunanlılar Batı Anadolu'yu işgale başladıklarında karşılarında 56. 57. ve 61. Tümenlerin birkaç yüz kişilik zayıf kuvvetlerini bulmuşlardı. Üstelik Padişah, Yunanlılarla savaş durumunda olmadığını ilan etmiş ve hükümet de gerek askerî kuvvet-

lerin, gerekse halkın işgale karşı direnmesini bildirmişti. Bütün olumsuz şartlara rağmen Yunanlılar, karşılarında çetin bir direnme buldular. Zayıf mevcutlu askerî birliklerin komutanları millî duygularla vatanlarını savunurken hamiyetli Türk vatandaşları ve onların yanı sıra, eskiden eşkiyalık yapan bazı efeler, adamlarıyla birlikte bu direnişlere katıldılar, hatta bazı yörelerde duruma hâkim oldular. Halkın, askerinin, eferinin oluşturduğu bu direniş hareketinin ortak noktası vatan savunması idi. Böylece oluşan bu direniş hareketi Ayvalık'tan Denizli'ye kadar uzanan geniş bir çizgi üzerinde millî cephenin doğmasına yol açtı. Bu millî cepheyi oluşturan kuvvetlere ve bu harekete dar anlamda "Kuvâ-yı Milliye" dendi. Sivas Kongresi'nde bu anlam genişledi ve tüm yurdun savunulması anlamına geldi.

İşgale Karşı Mukavemet ve Kuvâ-yı Millîye Hareketinin Doğuşu

Kuzeybatı Anadolu olarak belirlediğimiz bölge, Millî Mücadele hareketi açısından da stratejik olarak çok önemli bir durumdaydı. Karargâhı Tekirdağ olan 14. Kolorduya bağlı 61. Tümen Bandırma ve Balıkesir bölgesinde bulunuyordu. Mütareke gereğince Çanakkale Boğazı mevkiî 9 Kasım 1918'de İngilizlerce işgal edilince, Anadolu yakasındaki 61. Tümen Gönen ve Biga bölgesinde toplanmaya başladı. Bu tümen daha sonra karargâhını Bandırma'ya nakletti. 61. Tümenin silahlarının önemli bir kısmı ise Lapsekî'de depolanmıştı. Albay Kâzım Bey'in gitmekte olduğu 61. Tümenin merkezi olan Bandırma, İzmir'den sonra işgal edileceğine kesin gözle bakılan yerlerdendi. Ayrıca, İzmir'e çıkartılan Yunanlıların Anadolu içlerine

ilerleyebilecekleri bir yol da bu bölgeden geçmekteydi. Nitekim İzmir'in işgalinden sonra Balıkesir, işgal kuvvetlerine karşı oluşturulan direniş hareketlerinin önemli bir üssü haline gelecektir. Millî Mücadele liderlerinin belirttiği gibi dış cephe özelliği taşıyacak olan Balıkesir üs olmak için hem nüfus, hem de askerî açıdan oldukça uygun bir durumda idi. Ayrıca İngilizler, Boğazlar çevresinde tampon bölge oluşturmak düşüncesindeydiler ki, bu tampon bölgeleri oluşturabilirlerse ilerde onları buralardan söküp atmak çok zorlaşabilirdi. Bunun yanında Millî Mücadele hareketi için bölgeden yararlanma olanağı da yok olabilirdi. Bu bakımdan bölgenin batısında Balıkesir'in yanısıra Biga da Kuvâ-yı Millîye üs haline getirilmeye çalışılmıştır. Diğer taraftan İstanbul, İzmir ve Balıkesir yöresinde silah, cephane, araç ve gereç depoları ile askerî amaçlı fabrikalar bulunmaktaydı. Eğitim görmüş insanların önemli bir kısmı da İstanbul'daydı. Bunlar Millî Mücadele için gerekli kaynaklardı. İstanbul ile her türlü irtibat en kolay bu bölge üzerinden sağlanabilmekteydi. Nitekim İstanbul'la bağlantılı tek demir yolu ile önemli sayılabilecek kara yolu bağlantısı ve haberleşme de bölge üzerinden sağlanabilmekteydi. Yine Karamürsel ve Bandırma üzerinden İstanbul ile deniz yoluyla da bağlantı kurulabilmekteydi. İşte bu sebeple bu bölgeye sahip olunursa çok önemli bir stratejik bölge de elde edilmiş olacaktı. Bütün bunların yanısıra bölge, ekonomik açıdan da çok önemli idi. Bu olanaklardan yararlanabilme doğaldır ki, Millî Mücadele hareketinin en çok ihtiyaç duyduğu şeydi. Bu bakımlardan bölge, tarafların kıyasıya mücadele ettiği alanlardan biri olacaktır.

Bu arada hükümet kanadında önemli ve olumlu gelişmeler yaşanıyor. İngilizlerin bilgisi dışındaki işgale karşı mukavemetten yana gözüken Dâhiliye Nazırı Ali Kemal Bey, Balıkesir mutasarrıfı Hilmi Bey'e "... Merkezden açık bir emir ve İngilizlerden konferansın mukadderatına dair kesin tebliğ olmadıkça asla Yunanlılar tarafından asker çıkarılmasına ve işgale müsaade edilmemesi ve gerekirse her türlü kuvvetle karşı konulması lâzımdır" telgrafını gönderiyordu². Bunların yanısıra Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa, ilk iş

olarak Batı Anadolu'daki buhranlı duruma düzen vermek ve tedbir almak, dağılan 17. kolordunun 56. fırkasını yeniden derleyip toparlamak göreviyle Albay Bekir Sami Bey'i (Kunduk) Batı Anadolu'ya gönderdi. Bu sırada Yunan işgali de gittikçe genişlemekteydi. Nitekim ilerleyen Yunanlılar Menemen'i işgal ederek silah ve cephaneyi ele geçirdiler. Bu durumda direnişten yana olan Genel Kurmay Başkanı Cevat (Çobanlı) Paşa, 22 Mayıs 1919'da Batı Anadolu birliklerine "... Devletin Yunanlılara kapılacak fazla ne bir silah ve de bir fişengi var. Binâenaleyh bu gibi tehlikelere maruz malzemelerle silah ve cephane ile toplarımızı hiçbir dağdağaya meydan vermemek üzere güvenli yerlere nakl ettirmenizi rica ve böylece teslim-i silah gibi zilletlere meydan bırakılmamasını önemle ilâve eylerim" mealindeki şifre telgrafı gönderiyordu³.

Bu sıralarda Albay Kâzım (Özalp) 17 Mayıs 1919'da Bandırma'ya geldi. Burada İstanbul'dan gelip, Batı Anadolu'ya gitmek üzere olan Vasıf (Çınar) Beyle karşılaştı. Onunla yaptığı görüşmeden sonra Vasıf Bey'den Redd-i İlhak Cemiyeti müfettişi olarak Batı Anadolu'da faaliyet göstermesini istedi. Bundan sonra Vasıf Bey Manisa'ya hareket etti. 18 Mayıs 1919'da ise Albay Kâzım Bey, Bandırma'da 61. Tümenin subaylarıyla görüştüğünden sonra, Manisa'ya hareket etti⁴. Yine yol boyunca istasyonlarda millî kuvvetler hazırlanması yönünde konuşma ve görüşmeler yapmaktaydı. Ancak direnişe karşı olan ve böyle örgütlerin kurulmasına karşı çıkan mutasarrıf Hüsnü Bey'in Albay Kâzım Bey'e Manisa'dan ayrılmasını bildirmesi üzerine, 20 Mayıs 1919'da Albay Kâzım Bey, Bandırma'ya gitmek üzere trenle Manisa'dan hareket etti. Bu arada Bekir Sami Bey, Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa ile görüştüğünden sonra 21 Mayıs 1919'da Gülnihal Vapuru ile yola çıkarak aynı gün Bandırma'ya geldi. Bandırma'ya geldiğinde şehrin Yunan bayraklarıyla donatılmış olduğunu gören Bekir Sami Bey, bu duruma çok sinirlendi. Ancak akşam vakti olduğu için herhangi bir girişimde bulunmadı. Diğer taraftan, o akşam hemşehrilerinden Çerkez Hasan Bey'in evine yerleşti. Burada yine hemşehrisi ve okul arkadaşı Çerkez Reşit Bey'i çağırttı. Ancak eve Reşit Bey değil, Reşit

Bey'in eniştesi Hafız geldi. Bekir Sami Bey, Hafız Bey'e durumu anlattı ve toplayabildiği kadar silahlı adamlarıyla kendisine katılmasını istedi. Anlaşılan Bekir Sami Bey, Manisa'da askerî kuvvetle birlikte buradaki silah ve cephaneden de yararlanarak Yunanlılara karşı silahlı direniş oluşturmak istemekteydi.

Bandırma'ya geldiğinin ertesi günü olan 22 Mayıs 1919'da, 61. Tümen kumandan vekilini çağırarak ona her tarafı Yunan bayraklarıyla donatılmış olan Bandırma'nın bu bayraklardan temizlenmesi emrini verdi. Nitekim kısa zamanda şehir, Türk halkının da yardımıyla Yunan bayraklarından temizlendi. Yine aynı gün Bekir Sami Bey, kaymakama da öğle namazından sonra camide halka hitap edeceğini söyleyerek memurları ve bütün eşrafı camiye toplamasını söyledi. Nitekim orada bulunanlara çok heyecan verici bir nutuk söyledi. Bu nutkun sonunda **"Müslümanlar! Eğer camide çan görmek istemiyorsanız, eğer ailelerinizi Yunan palikaryalarının kucağında görmek istemiyorsanız, haydi silah başına! Bu gün ne hükümet ne devlet kalmıştır. Devlet de siz, hükümet de sizsiniz. Ya düşmanları öldüreceğiz, bu vatan bize kalacak; ya biz öleceğiz bu vatanı alanlar burada tek bir Türk bulamayacak. Her yabancı bayrak düşmandır. Yırın ve yakın"** dedi⁵. O sırada Bandırma'da bulunan Kayseri mutasarrıfı

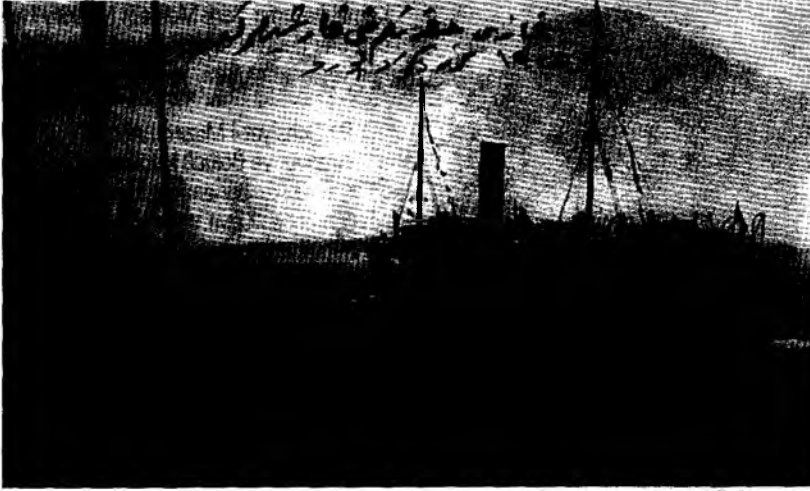
Kemal ve İzmir Şark Mektebi Müdürü Necati Bey de aynı şekilde lâzım gelen telkinatı yapmaktaydılar⁶.

Bir Şahsiyet-i Muzır: Ahmet Anzavur ve Bölücü Hareketler⁷

Mütareke döneminin İstanbul'u, her şeyden önce dünya savaşı öncesi yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nu gizli anlaşmalarla aralarında paylaşmış bulunan Emperyalist devletlerin merhametine ve hakseverliğine sığınarak tahtını kurtaracağını sanma gafletini ısrarla sürdürerek hain damgasını yiyen padişahın ve onun hükümetinin merkeziydi. Bu merkez etrafında diğer işbirlikçi güçler sıralanıyordu. **"Hümiyet ve İtilaf Partisi, Askerî Nigeşban Cemiyeti, İngiliz Muhibleri Cemiyeti, Ermeni ve Rum Patrikhanesi vs.."** Bilhassa İngiliz Muhibleri Derneğinin iki görünüşü ve niteliği vardı. Biri dış görünüşü ve uygarcı girişimlerle İngiliz desteğini istemeye ve sağlamaya yönelik niteliği idi. Ötekisi gizli yönü idi. Asıl çalışma bu yönde idi. Yurt içinde örgütler kurarak ayaklanma ve baş kaldırmalara yol açmak, millî bilinci işlemez kılmak, yabancı devletlerin işe karışmalarını kolaylaştırmak gibi haince girişimler, derneğin bu gizli kolunca yönetilmekteydi.

Nitekim Kuvâ-yı Milliye'nin etkili olmasına başladığı sıralarda Rum Patrikhanesinin aldatma ve tahrikiyle, Erdek, Bandırma ve Kapıdağ taraflarında eşkıyalık yapan Eşkiya Kirman, kırk beş serseriden ibaret avanesiyle Hırka köyüne gelmiş, gümrük idaresine girip, 3150 kuruşla memurların bazı eşyalarını gasb ettiği gibi eşlerini de kaldırarak kaçmıştı. Daha sonra Marmara nahiyelerini basıp, Müslüman halka taarruzla Erdek orman memurunu dağda kaldırmıştı. Elde mevcut bulunan jandarma kuvvetinin yetersiz olması nedeniyle, bu gibi şekavet hareketlerinin önlenmesi konusunda kolordudan yardım isteniyordu⁸.

Bu arada Gönen Kaymakamı, Ahmet Anzavur tarafından tevkif edilmiştir. Kasaba yağma edildiği gibi, hükümet ve askerlik dairesi yağma edilerek boşaltılmıştır. Savcı ve Jandarma komutanları az edilmiş, halk galeyana halinde imdat beklemekteydi. Halktan kaçabilenlerin ifadesine bakılırsa, halktan katli edilenler dahi bulunuyordu⁹. Şimdilik Balıkesir dışına atılmış olan bulunan meşhur eşkıyalardan

Gazihazretlerini karşılarlarken 1925

Şah İsmail de Ahmet Anzavur'un tavsiyeleriyle hareket ediyordu. Ayrıca başı sıkışıkça Yenice ve Marmara'ya kaçan Kapıdağlı Kirman'ın dahi uzaklaştırılması için seri ve silahlı bir gemiye kesin ihtiyaç vardı. Böyle bir deniz aracına sahip olunmadıkça bu eşkiyalarla mücadeleden bir sonuç alınamayacağı belliydi¹⁰. Ancak Balıkesir mutasarrıfının pek de dirayetli olmadığı anlaşılıyordu. Daha önce şehrin ileri gelenleri tarafından, defalarca Lüvanın içinde bulunduğu durumu arz edilmiş; Yunan çetelerinin tüm cephelerde olanca süratle yığınak ve tahkimat yaparken, Balıkesir'e dinini ve vatanını seven bir mutasarrıfın gönderilmesi rica edilmişti. Maalesef Mutasarrıf Fatin Bey, geldiği andan itibaren iki yüzlü siyaset izlemeye başlamış, din ve devlet, ırz ve namusları uğruna mallarıyla, bedenleriyle her türlü fedakârlığı yapmakta olan eşraf ve halk arasına nifak sokmaya kalkışmıştı. Ancak bunda başarılı olamayacağını anlayarak istifa edip gitmişti. Karesi sancağı Kongrede almış olduğu kararla, Osmanlı Devleti'nden ayrılmamağa yemin etmişti. Bu hususta tüm düşmanlara ve bilhassa Yunan vahşilerine karşı her türlü engellere rağmen silahlarıyla vatanlarını müdafaa edeceklerdi¹¹.

O sıralarda, Gelibolu'daki Akbaş cephaneliğinde çok sayıda Rus tüfeği, mitralyöz ve 5 bin sandık kadar da cephane vardı. İtilaf Devletleri bunları Menşeviklere vermek istiyorlardı. Bunu duyan vatanseverler, özellikle Balıkesir Hey'et-i Merke-

ziyesi üyelerinden Köprülülü Hamdi Bey, arkadaşı Dramalı Rıza Bey ile birlikte Akbaş cephaneliğini 26/27 Ocak 1920 gecesi basarak, cephaneyi Anadolu'ya geçirmişti. Buna son derece sinirlenen İngilizler 1 Şubat 1920'de Bandırma'ya 200 kişilik bir birlik çıkardılar. Bu işgalle de yetinmeyerek kendilerine ayrılmış olan Rumlara ait evleri reddederek "Mekteb-i İ'dâdi" binasıyla, civarındaki Müslüman evlerini işgal ettiler¹².

İtilaf Devletleri gemileri ise Bandırmanın önüne gelerek, demir atmışlardı. Akbaş cephaneliğinden alınan silahların derhal geri verilmesini istiyorlardı. İzmir'e Doğru Gazetesi, Bandırma'nın işgali aleyhinde şiddetli neşriyatta bulunuyordu. Balıkesir Hey'et-i Merkeziyesi de işgali protesto etti ve Bandırma'nın derhal tahliye edilmesini istedi. Bu protestoda "Milliyetimizin ruhundan doğan bu gibi zaruri haklı mücadeleye karşı hiç bir tedbir alamayız. Millî Mücadelemiz, çoluk çocuğu doğranan bir milletin eseri galeyan ve fedakârisidir. Hükümetin bu gibi mesailde icra edeceği tebligatın infazı mümkün değildir. Bandırma işgalinin devamı üzücü olaylara sebep olacağı ve kamuoyumuz nazarında Yunanlıları teşci gibi telâkki edileceği şüphesiz bulunan açık bir tehditten başka bir şey değildir." deniliyordu¹³.

Bunun bir blöf olmadığını ve her an kritik bir durumun meydana gelebileceğini anlamış olan İngilizler, Bandırma'da daha fazla kalmanın gereksiz olduğunu kanaat getirerek, araştırmalarından bir sonuç ala-

madan 11 Şubat 1920'de Bandırma'yı terk ettiler. Fakat bu tarihlerde isyan halinde bulunan Ahmet Anzavur, Akbaş cephaneliğinden kaçırılmış olan silah ve cephanenin Yenice'ye götürüldüğünü öğrenmiş ve oraya saldırmıştı. Bu arada tedbirsiz davranan Hamdi Bey, İnova Köyü'ne uğradığı sırada Anzavur yanlısı köylüler tarafından tanındı. Yakalanıp Gâvur İmam'ın adamlarına teslim edildi. Yolda çeşitli hakaret ve işkencelerle şehit edildi (17 Şubat 1920)¹⁴.

Dramalı Rıza Bey ise, bu saldırıyı ilk defasında önlemeye muvaffak olmuşsa da, Anzavur'un 800 kişi ile yaptığı ikinci saldırı durduramayacağını anlayınca cephane ve silahları dinamitlemiştir. Dolayısıyla büyük fedakârlıklarla Akbaş'tan kaçırılan silahların Balıkesir'e sevki bir türlü mümkün olmamıştır. Bu sonuç, Balıkesir Kuvâ-yı Milliye teşkilatını hayal kırıklığına uğratmakla beraber, teşkilat için önemli bir yıkım olmamıştır. Ancak cepheler bir süre yeterli silah ve cephaneden mahrum kalmıştır¹⁵.

Ali Rıza Paşa Hükümeti döneminde Harbiye Nazırı olan Cemal Paşa ve Genel Kurmay Başkanı olan Cevat Paşaların Kuvâ-yı Milliye'nin Batı Anadolu'da teşkilatlanmasında çok büyük hizmetleri vardır. Örneğin o dönemde Bursa'dan Bandırma'ya bir alay nakledilmiş, yine Anadolu'ya gizlice silah ve cephane yollanmıştır. Kuvâ-yı Milliye'nin o bölgede bulunan askerî birliklerce işe edilmeleri hususunda Bandırma'da bulunan 14. ve Konya'da bulunan 12. Kolordulara gizli talimatlar verilmiştir¹⁶.

Anzavur'un Bandırma Üzerine Yürümesi

Ancak Damat Ferit'in tekrar iktidara getirilmesinden sonra, İstanbul'da millî hareket düşmanlarının faaliyetleri tekrar hızlanmıştı. Vahdettin'in yeniden iktidara getirdiği Damat Ferit Hükümeti, O yüzden tüm güçleriyle bu haini desteklemeye koyuldular. 8 Nisanda görüştüğü İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Robeck'le millî hareketi yok etmek için devletin askerî gücünü de kullanmak istediğini bildirdi. Bu görüşme sırasında Ahmet Anzavur'un Bandırma bölgesinde görevlendirmek, İzmit-Bolu ve Trabzon'da milliyetçilere karşı patlak veren yerel ayaklanmalardan

yararlanmak istediğini söyledi. O sıralarda Bandırma'da bulunan Askere alma dairesi başkanı Şehzâde Cemalettin Efendi de, Anzavur'a nasihatla bulunmak için Gönen'e gitti. Halbuki bu nasihatların hemen arkasından Anzavur, Gönen'den kendisine katılan yeni kuvvetlerle Bandırma üzerine yürümeye başladı. O sırada Bandırma'da Yusuf İzzet Paşa'nın kumandasında önemli sayılabilecek bir kuvvet ve mühimmat vardı. Her nedense Bandırma'daki kuvvetin mukavemete yeterli olmadığını düşünen Paşa, yanına yaverini ve daha birkaç subay ve biraz kuvvet alarak Bursa'ya gitmek üzere Karaca bey'e hareket etti. Bunun üzerine Bandırma'da bulunan Kaymakam Seyfullah Bey'e 175. Alay karargâh kumandanı Kâzım Bey, Bandırma'da bulunan bütün subay ve askerle derhal Balıkesir'e hareket etmesini, gelmeyecek olan subayların kendilerinden sayılmayacaklarını, çok yakında eşkıyaların ezileceğini bildirdi. Seyfullah Bey, bu görüşme üzerine subay ve askerlerle beraber süratle Balıkesir'e hareket etti. Böylece Anzavur bir çarpışma olmadan Bandırma'ya girdi. Bandırma'ya giriş de, aynen Gönen'de yapıldığı gibi, çapulculuk ve alçakça zulümle sonuçlandırıldı. Eşkıyaların Bandırma'ya girmeleri üzerine önemli bir durum ortaya çıkıyordu. Artık Anzavur'la İstanbul Hükümetinin doğrudan doğruya irtibat kurmalarına bir engel kalmıyordu. Anzavur bizzat sadrâzamlı haberleşiyordu. Nitekim ilk olarak 9 Nisan 1920'de Vahdettin, Anzavur'u miri miranlık, yani pašalık rütbesi ile Karesi (Balıkesir) mutasarrıflığına tayin etti¹⁷.

Anzavur telgraf başında Damat Fe-

rit'e, Kuvâ-yı Milliyeyi yakında perişan edeceğini bildiriyor, silâh, cephane, para ve iki uçak gönderilmesini istiyordu. Anzavur, Bandırma'daki zaferiyle büsbütün kudurmuştu. İlanlar, beyannameler neşrediyor, yabancı temsilcilerle görüşmeler yapıyor ve bir de Yunan ordusu gibi Anadolu'yu istilaya hazırlanıyordu. Onunla son ve kaçı bir çarpışmayı kabul etmek gerekiyordu. Anzavur, Bandırma'daki tertibat ve icraatından sonra Bandırma'yı merkez haline getirdi. Buradaki tertibat ve icraatından Balıkesir telgraf müdürü Yusuf Bey'in sağladığı özel bir çalışma sayesinde 61. Tümen haberdar olmaktaydı. Ayrıca 61. Tümen kumandanı Kâzım Bey, İngiliz Kemal'i kıyafet değiştirerek Dr. Durry adıyla Bandırma'ya göndermişti. Böylece Anzavur'un faaliyetlerinden haberdar olmaya çalışıyordu¹⁸.

Anzavur alayının başında meşhur şakilerden Şah İsmail, at üzerinde ve elinde büyük bir bayrak tuttuğu halde ilerliyor ve sancağın bir tarafının üzerinde Kur'an-ı Kerim'den bazı âyetlerle Kelime-i Tevhid yazılı, diğer tarafında ise "**Nasrun minallahî ve fethun karib ve mübeşşir'ül-müminin**" tebşirâtı yazılı idi. Alay bu şekilde doğrudan hükümet konağına gelmiş ve konağın arka kapısı önündeki binek taşı üzerine çıkarak halka hitaben bir nutuk söylemişti. Bu nutkunda Padişah ve Halife tarafından Kuvâ-yı Millîye'yi tedib ve tenkille görevlendirildiğini, haydutların yakın bir zamanda tamamen temizleneceğini, Biga'da ve Gönen'de Millî kuvvetlere karşı kazandığı parlak zaferleri uzun boylu açıkladıktan sonra yakında Bursa ve Balıkesir'i de ele geçirip, bu bölgeyi İttihatçı çete-

lerin ve "Kuvâ-yı bağıyenin" elinden kurtaracağını söyleyerek halkı Padişah ve Ferit Paşa hükümetine sadâkate dâvet etmişti.

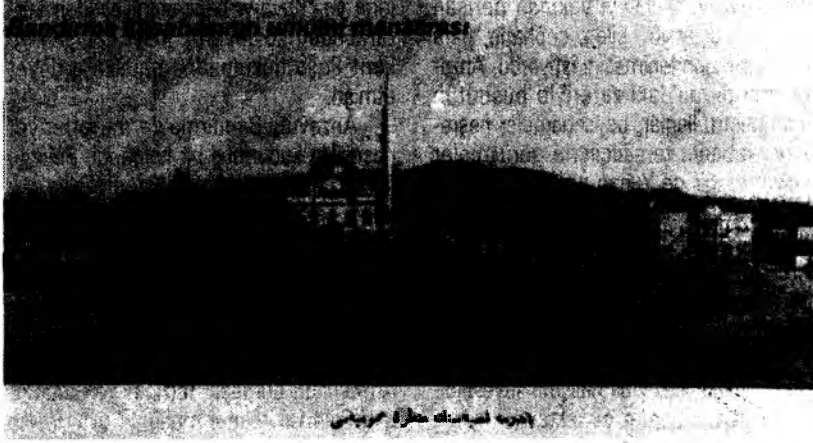
Anzavur, Bandırma'da muzafferiyet neşesiyle kudurmuş bir halde idi. Şehirde ilânlar, beyannameler neşrediyor ve yabancı temsilcileriyle görüşmeler yapıyor ve bütün Anadolu'yu feth ve istilâya hazırlıyordu. Kendisine pašalık verilerek Balıkesir mutasarrıflığına tayin edilen Anzavur, Bandırma'daki tertibat ve icraatından sonra Bandırma'yı merkez haline getirdi. Anzavur'un buradaki tertibat ve icraatından Balıkesir telgraf müdürü Yusuf Bey'in sağladığı özel bir tertibat sayesinde 61. Tümen haberdar olmaktaydı. Ayrıca 61. Tümen kumandanı Kâzım Bey, asıl adı Esat (Tomruk) Bey olan İngiliz Kemal'i kıyafet değiştirerek Dr. Durry adıyla Bandırma'ya göndermişti. Böylece Anzavur'un faaliyetlerinden haberdar olmaya çalışıyordu¹⁹.

Bilindiği üzere karargâhı Balıkesir'de olan 61. Tümenin komutanı Albay Kâzım Bey'di. Burada 190. Alaydan iki nizamiye taburu, bir batarya toptan oluşan yedek kuvvet de vardı. Bunlardan başka Bandırma'da Binbaşı Cemal Bey'in komutasında bir piyade taburu vardı. Balıkesir Müdafaa-i Hukuk teşkilatı, bu cephelerin kurulmasında ve millî kuvvetlerin idare ve beslenmesinde büyük gayret sarf etmişti. Şimdi ise son kongrede alınan karar doğrultusunda cepheleri kuvvetlendirmeye çalışmaktaydı.

Bu arada, Kuvâ-yı Millîye'yi içten parçalamak için, Hürriyet ve İtilaf Fırkası ile Askerî Nigezbân (bekçi, gözcü) Cemiyeti ve Kızıl Hançerliler Cemiyeti, Boğazlardaki İngiliz egemenliğine güvenerek, Anadolu ile Boğazlar arasında bir irtica bölgesi hazırlamaya çalışmış ve bunun için de aralarında anlaşarak "Cemiyet-i Ahmedîye"yi kurmuşlardı. Onlar bu suretle, Yunanlılara karşı kurulmuş olan Balıkesir'deki Türk Millî Cephesini arkadan vurarak dağıtmayı düşünüyorlardı²⁰. Halkın taassubundan yararlanarak "Kuvâ-yı Muhammediye" adı verilen bir kuvvet toplamayı, Biga'da teşkilatlarını tamamladıktan sonra Gönen'i elde edip Bursa'ya doğru ilerlemeği, İngilizlerle birlikte harekete ederek hükümeti düşürmeği ve Damat Ferit başkanlığında bir hükümet

Atatürk'ün Bandırma'yı Ziyareti 1925

kurmayı tasarlıyorlardı²¹. Bu arada İstanbul'da bir takım kişilerle görüşerek, ulemeden Mustafa Sabri Efendiden "İslâm dininin Bolşeviklik aleyhinde olduğuna dair bir fetva" dahi almışlardı. Ancak bu kadanni yeterli görmeyen İngilizler, şeyhülislâmdan da böyle bir fetva alınmasını ve Padişahın başkanlığında "İslâm âleminde gelecek delegelerden kurulmuş bir Hilafet Meclisinin" toplanmasını istiyorlardı.

Kalbur üstü olarak niteleyebileceğimiz isimler tarafından kurulmuş olan Cemiyet-i Ahmediye'nin, askerî kanadını idare edenler, Kızıl Hançerliler cemiyetine mensup bazı subayları Biga ve Bandırma'ya göndermeyi düşünmüşlerdi. Bu subaylar, kendilerinin Kuvâ-yı Milliye'den yana olduklarını söyleyerek bucağın ve köylere dağılacak, sonra halkı Kuvâ-yı Milliye aleyhine kışkırtacaktı. Yeterince kuvvetlendiklerini anladıkları vakit harekete geçeceklerdi. Bu işleri organize edenler, Kuvâ-yı Milliye aleyhine girişilecek olumsuz bir propagandanın bölgede çok etkili olacağını umuyorlardı. Gerçekten de bu yöredeki halkın bir kısmı çeşitli sebeplerden dolayı, Millîcilere karşı mesafeli duruyordu. Bu bölgede güvenlik ve asayişin sağlanması için bulunan bazı çeteler halka karşı zulüm derecesine varan hareketlerde bulunuyorlardı. İşte bu ve buna benzer hallerden yararlanan Kuvâ-yı Milliye düşmanları, özellikle Teâlî-i İslâm Cemiyeti'nin bu bölgedeki şubesi mensupları, "Padişah'tan başka hiç bir kuvvet tanımıyoruz, Kuvâ-yı Milliye'yi dağıtmak için mâlen, bedenlen bütün kuvvetlerimizi harcamaya ahdettik" demek suretiyle²². Karabiga, Bandırma ve Gönen

dolaylarındaki Çerkesler'i, Kuvâ-yı Milliye'ye karşı yapılacak bir ayaklanma hareketi için hazırladılar. Bu sebeple, Boğazların doğusundaki topraklar üzerinde yaşayan çeşitli halk kütlesini, Kuvâ-yı Milliye lehine kazanmak için çok çaba harcamak ve her şeyden önce onları, Kuvâ-yı Milliye'nin halk ve memlekete hizmet ettiğine inandırmak gerekiyordu. İşte bundan dolayı Akbaş cephaneliği kahramanı Hamdi Bey Biga'ya gönderilmişti. Hamdi Bey'in orada yaptığı ilk iş Kara Hasan çetesini dağıtmak ve Kara Hasan'ı cezaevine tıkmak oldu. Bu suretle halk, kanun dışı işler yapan bir musibet adamdan kurtulmuş oldu.

Anzavur, Bandırma'dan etrafa emirler yayarak zorla, para ile ve taassubun şeytanî hileleriyle halkı zehirliyordu. Nihayet harekete geçmişti. Gâvur İmam İskaklı eşkıya Fevzi, iki bin silahlı adamı ile Balya üzerinden Balıkesir'e yürümeye başladı. Bizzat Anzavur da yaklaşık beş bin kişi ile Kirmastî'ye yürüdü ve buraya girdi. Diğer taraftan Susurluk' işgal eden Anzavur, müzaffer olarak gireceği Bursa'da Cuma namazını Çinili Camide kılacağını ilân etti.

Bandırma 1914 öncesi

Anzavur İsyanının Bastırılması

Anzavur'un üzerine yürüyeceği, yok edeceğini söylediği, dinsiz imansız olarak nitelediği vatan savunması için canlarını ortaya koyan özbe öz Türk çocukları idi. Yunanlıların vatandan bir kısım toprak daha istila etmenin vahameti yanında, Anzavur'un ilerlemesi de o derece zararlı idi. Eğer Anzavur başarılı olursa, memlekette bağımsızlık ve hürriyet ruhu öldürülür, vatani dış düşmanların istilâsına açık bırakılmak isteyenlerin zaferi gerçekleşirdi. Aslında istenilen de buydu. Yunanlıların ilerlemesi ise, bu derecede kötü bir sonuç vermezdi. Yunanlılar, İzmir etrafındaki cephelerimizi dağıtabilirler, belki bir miktar arazi elde edebilirlerdi. Fakat bu takdirde, milletin hamiyeti yeniden coşar ve birleşen millet karşısında bu istilâ elbette devamlı olamaz, düşman er veya geç, yine mağlûb edilebilirdi.

Bu sıralarda, Gönen'in düşmesi üzerine Bandırma'da bulunan 14. Kolordu kumandanı Yusuf İzzet Paşa, kendisine teslim edilmiş koskoca bir kolorduyu hastalığını bahane edip, yüzüstü bırakarak kurmay heyetiyle birlikte âdeta Bursa'ya savuşup gitmişti. Bu durumu öğrenen Balıkesir'deki 61. Tümen kumandanı Miralay Kâzım Bey, emir vererek bu subayları Balıkesir'e davet etti. Bu vatansız subaylar da derhal bu emri yerine getirerek Bandırma'dan ayrıldılar. Nihayet Anzavur, Gönen'de bir müddet daha kaldıktan sonra, büyük çapulcu kuvvetleriyle buradan hareketle 9 Nisan 1920 Perşembe günü Edinciği işgal etti. Buradan Bandırma'ya doğru ilerleyen bu çapulcu, katil sürüsünü karşılamak üzere Bandırma'dan başta şehzâde Cemalettin olmak üzere, kaymakam, memleketin ileri gelenlerinden bazıları, Edincik-Bandırma yolu üzerinde ve şimdiki Merinos çiftliğine 500 metre mesafede şose kenarında bulunan Kartal Çeşme'ye geldiler. Bu suretle Anzavur kuvvetleri merasimle Bandırma'ya girip şehri işgal ettiler²³.

Anzavur, Bandırma'da kaldığı müddet zarfında kurduğu "Cemiyet-i Muhammediye" teşkilâtının başına Çerkes Hüseyin Efendiyi getirmiş ve eşraftan bazıları da zor kullanarak bu teşkilâta sokmuştu. Bundan başka Anzavurun teşkilâtını tanzim ve tensik etmek üzere İstan-

Bandırma yanıyor

çoğunu, camilere ve evlere doldurarak katleden Yunanlılar, çok sayıda silah, cephane, araç ve gereç bırakarak binlerce insanını Anadolu topraklarına gömerek maceralarını sona erdirdiler. Bu eli kanlı katiller geri çekilirken yerli Rum ve Ermenilerin de desteği ile şehri yakıp yıkmışlar; meydanlara, camilere ve mezarlıkları topladıkları mâsum insanlarımızı katletmişlerdir. Nihayet 17 Eylül 1922'de 3. Kolordu komutanı Şükrü Naili Paşa kumandasında marşlar söyleyerek Bandırma'ya giren millî kuvvetler, şimdiki Atatürk caddesi başlangıcında Bandırmalılar tarafından büyük bir sevinçle karşılandı. Büyük zafer ve şehrin düşman işgalinden kurtuluşu münasebetiyle sokaklara dökülen halk ellerinde Türk bayrakları olduğu halde bu büyük sevinci coşkuyla kutladılar.

dros adına Bandırma'yı işgal ettiğini askerine karşı tecavüz olunmaması ve herkesin silahını teslim etmesi, firar edenlerin geri dönmemesinin kendileri için daha iyi olacağını Bandırma halkını itaat içinde görmekle memnuniyetini belirtti. Kadıyı müftüyü belediye reisini metropol vekilini Ermeni murahhasını ve diğer ruhani reislerini yerlerinde bıraktı. 4 Temmuzda kaymakamlık vekâletinin yine kadı efendiye iade olduğunu; telgraf memurlarının eskiden olduğu gibi görevlerine bakacaklarını belirtti²⁷.

Daha sonra balkona çıktı. Ahaliye Rumca nutuk vererek alkışlandı. Hükümet binasının sancak direğindeki Osmanlı bayrağı indirildi; yerine Rum mektepli kızların şiipleri ve halkın alkış tufanı arasında ve bir bahriye müfrezesinin selâm dur vaziyetinde iken Yunan bayrağı çekildi²⁸. Sonra karantina, liman, gümrük idarelerindeki Osmanlı bayrakları indirilerek, yerlerine Yunan bayrakları çekildi. Telgrafhane işgal edilip, karantina ve liman memurlarına işten el çektirildi. Hükümet dairesindeki Yunan bayrağı yerine siyah zemin üzerine beyaz haçı hâvi bir bayrak çekildi. İşkeçe fırkası deniz yoluyla limanı terk ederek, yerini baş kumandan, Ferik Praskudopulos kumandasındaki orduya bıraktı, Balıkesir yoluyla İzmir'den gelen Praskudopulos ordusu Bandırma'ya gelerek hükümet dairesini işgal edip karargâh yaptı²⁹.

Bandırma'nın işgalinin ardından, yerli Ermeni ve Rumlardan çok sayıda kişi

Yunan kuvvetlerine asker olarak katılmış, bir kısmı da çeteler oluşturmuştu. Bu gelişme üzerine harekete geçen efeler, oluşturdukları kuvvetlerle kısa sürede bu çeteleri bertaraf etmişlerdir. Bandırma'da bulunan Yunan kuvvetleri işgal süresince halka zulmetmişler, olmadık hakaret ve saldırılarda bulunmuşlardır. Bedelinin ödeneceğine dair ilanlar yapmalarına rağmen, halkın ekinine, hayvanlarına el koyarak kendi gemilerine yüklemişlerdi. Bilhassa Ermeni çeteciler halktan ve askerimizden pusuya düşürdüklerini hunharca katletmişlerdi. **Bu saldırılara karşı bölgede hareket halinde olan Bacak Hasan, Talaşmanlı Hürşit, Pıtır Hüseyin, Gönemli Hasan gibi namli efeler Rum ve Ermeni çetelerine bölgeyi dar etmişlerdir.** Bu gelişmeler üzerine bölgede daha fazla tutunamayacağını anlayan Yunan kumandanı ve askerlerinden bir kısmı 2 Ağustos 1920 tarihinde kara yoluyla Bandırma'dan çekildi. Bir miktar askerle yüzbaşı Dalmer adında bir subay merkez kumandanı olarak şehirde kaldı. O zamana kadar Yunan askeri sevkiyatını tetkik ve izleyen İngiliz kumandanı da şehirden ayrılmak zorunda kaldı.

Ancak Mustafa Kemal Paşa'nın 1 Eylül 1922'de ilk hedef olarak Akdeniz'i gösteren ünlü emrini vermesi üzerine, kahraman Türk ordusu batıya doğru kaçmakta olan Yunanlıların peşini bir an olsun bırakmadı. Türk şehir, kasaba ve köylerini baştan başa ateşe veren ve halkının

Sonuç

Bu ülkenin, bu büyük milletin yetiştirmiş olduğu kahraman evlatlarından biri olan Mustafa Kemal Atatürk, bağımsızlığın yok edilmesine, düşmanların kahredici haksız işgallerine karşı koyduğu, İstanbul'daki işbirlikçi, korkak ve âciz Damat Ferit Hükümetine baş kaldırdığı için âsi, çeteci olarak, vatan evlatlarının bu muazzam mücadelesi ise "gayr-i millî" ilân edilmiştir. **Damat Ferit Paşa'nın, 19 Eylül 1919'da, Anadolu'daki adamlarına gönderdiği bir genelge ile Anadolu hareketini Bolşevik hareketi olarak nitelendirmesi üzerine, Mustafa Kemal Paşa, "Hey'et-i Teksiliye" adına bunu kesin bir dil ve delillerle şiddetle protesto etmişti. Ancak, bir taraftan bu yolda harekete devam eden Damat Ferit, diğer taraftan da Anadolu'daki adamlarına para yağdırarak, "Kuvâ-yı Millîye" hareketini engellemek için kardeşi kardeşe kırdırmaktan geri durmuyordu.** Halbuki 26 Temmuz 1919'da toplanan Balıkesir Kongresi'nde ise, kongre başkanı Hacim Muhittin (Çankırı) Bey ve arkadaşları, maksat ve gayenin vatanın kurtarılması olduğunu ve düzenli bir teşkilat dahilinde Yunanlıları Anadolu'dan atmaya azmettiklerini ilan ediyordu. Bu amaca ulaşmak için de millî seferberlik ilânına karar vermişlerdi.

Gazi Mustafa Kemal Paşa, "Milletlerin esareti üzerine kurulmuş müesseseler her zaman yıkılmağa mahkûmdur." derken

Bandırma İstasyonu

bir tarihi gerçeği dile getiriyordu. İlelebet yaşamak isteyen bir millet, tarihini de yaşatmak zorundayız. Bizler yokluklar içinde, destanlar yazan bir milletin çocuklarıyız. Memleketlerinin düşman çizmesi altında çiğnenmesini asla kabul etmeyen vatanseverler, yer yer bölgesel kurtuluş hareketlerine girişmişlerdir. Daha kongreler yapıp, Millî Mücadelenin esas programı belli olmadan, Batı Anadolu işgale karşı çıkmıştır. Batı Anadolu direnişi Yunanlıların içerilere nüfuzunu önlemiş, düzenli ordu birliklerinin kurulmasına zaman ve zemin hazırlamıştır. Eğer Batı Anadolu direnişi olmasaydı, bölge çok daha önce Yunan işgaline girmiş olurdu. Balıkesir Kongresi, işgali protesto etmenin ötesinde, "Harekât-ı Milliyeyi" fiilen başlatıp, ilan etmiştir.

Ulusal bağımsızlık savaşını kazanmada, nasıl ki hareketin kaynağını ulusun kendisi olursa, çağdaşlaşma savaşının kaynağı da yine ulusun kendisi olmuştur. Bilindiği üzere, Atatürk'ün Büyük Nutku Türk gençliğine hitabesi ile sona erer. Cumhuriyeti Türk gençliğine emanet eden Atatürk'ün bu kitabesi bir bayrak olarak genç nesillerin önünde dalgalanmış ve gençliğe ışık tutmuştur. O, Büyük Nutkunu, mâzi olmuş bir devrin hikayesi olarak takdim etmektedir. Bunda, gelecek nesiller için dikkat edilmesi ve daima uyanık bulunulmayı gerektiren önemli noktalara işaret edilmektedir. Bugün Kurtuluş Savaşımız ve Atatürk konusunda yapılan tartışmalar asıl mecrasından ayrılarak yapılmaktadır. Atatürk'ün bu muazzam mücadelede, ülkenin içinde bulun-

duğu koşullar bunu gerektirdiği için savaştığı kavratılmalıdır. **Esas sonucun çağdaşlaşmak, akılcılıkla ve aksiyonla ilerlemek olduğu vurgulanmalıdır. Yine Atatürk'ün ifadesiyle, "fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür" nesiller yetiştirmenin kavgasının verildiği örneklerle açıklanmalıdır.**

DİPNOTLAR

- * Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi
- 1- Adnan SÖFUOĞLU, *Kuvâ-yı Milliyeye Döneminde Kuzeybatı Anadolu (1919-1921)*, Ankara 1994, s. 25
- 2- Kâzım Özalp, *Millî Mücadele II*, Ankara 1972, s. 1, Belge no. 1
- 3- Özalp, C. II, Belge nr. 7
- 4- Kâzım Özalp, *Millî Mücadele I*, Ankara 1972, s. 9
- 5- Sofuoğlu, 81
- 6- İbid
- 7- Anzavur'un ilk isyanı hakkında geniş bilgi için bk. Özcan Mert, "Anzavur'un ilk ayaklanmasına ait belgeler", *Bellekten*, LVV217, 847-961
- 8- 26 Kasım 1919 tarihli, Dahiliye Nezareti, Özel Kalem Müdürlüğü'nden Başbakanlığa, Harbiye ve Bahriye Nezaretlerine gönderilen yazı için bk. *BOA, DH-KMS, D.57-1*, nr. 44, lef. 1
- 9- Dahiliye Nezareti şifre kalem tarafından gönderilen, Karesi mutasarrıflığı çıkışlı şifre telgrafname; *Aynı belge*, lef. 2, 3
- 10- Dahiliye Nezareti, Teftiş komisyonu genel müdürlüğü tarafından gönderilen, 2 Aralık 1919 tarihli ve Bandırma çıkışlı şifre telgrafname; *Aynı belge*, lef. 7
- 11- Eşraftan Mehmed Emin, Mehmed Vehbi, Osman, Hayri, Halil, Hulûsi, Hamdi, Şükrü, Mehmed, Talât, Ahmed Nur, Mehmed Ali, Hasan ve Nuri Beylerin 24 Eylül 1919 tarihli telgrafları için bk. *Aynı belge*, lef. 7, 8, 9
- 12- Tayyib Gökbilgin, *Millî Mücadele Başlarken II*, Ankara 1965, s. 361; ayrıca Akbaş Cephaneliği Baskını hakkında geniş bilgi için bk. Mücteba İLGÜREL, *Millî Mücadele'de Balıkesir Kongreleri*, Atatürk Araş., Merk., Yay., İstanbul 1999, 180-182
- 13- Özalp I, s. 92-93
- 14- İlgürel, *aynı eser*, 193

- 15- İlgürel, 196
- 16- 4 Aralık 1919 tarihli ve Harbiye Nazırı Cemal Paşa'nın imzasının taşıyan şifre telgraf için bk. *BOA, B.E.D. İHB, nr. 345518*, lef. 4
- 17- Takvim-i Vekâyi, 9 Nisan 1920, nr. 3824
- 18- Özalp I, s. 110-11
- 19- İbid
- 20- Nimet Arsan, *Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannâmeleri*, Ankara 1991, s. 232
- 21- Özalp I, s. 102
- 22- Gökbilgin II, 387
- 23- Kemal Özer, *Kurtuluş Savaşında Gönen*, Balıkesir 1964, s. 87
- 24- Uluğ İğdemir, *Biga Ayaklanması ve Anzavur Olayları*, Ankara 1989, s. 100
- 25- Şehirdeki güvenlik güçlerine gelince, bir süre önce İstanbul'a giden polis memurlarından Ahmed ve Mehmed efendilerin dönmesiyle Polis kadrosu, komiser Kâzım, polis memurları Nazım, Süleyman, Yusuf, Fevzi, Ahmed ve Mehmed efendilerle toplam yedi kişi idi. Jandarma kadrosu ise, Bandırma jandarma kumandan vekili başçavuş Recep Efendi ile, Ali, İsmail ve Sadettin onbaşılarla, Hasan, Mustafa, İsa, İsmail, Şevket ve Mehmet Fuat'tan ibaretti.
- 26- Bandırma Kaymakamlığının 31 Temmuz 336 tarihli ve 264 numaralı tahrirat sureti için bk. *BOA, DH-İ-UM, D. 20-24*, nr. 14-36, lef. 1
- 27- *BOA, DH-İ-UM, D. 20-24*, nr. 14-36, lef. 1
- 28- *BOA, DH-İ-UM, D. 20-24 / 14-36*, lef. 2 / 1
- 29- İbid

